

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНА РЕСУРСНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ІЗ РІЗНИМ ТИПОМ АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ

Медянова О. В.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри соціальної психології

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0002-8681-4835

Al.meduanova@gmail.com

Ключові слова: *психологічний ресурс особистості, акцентуація характеру та темпераменту, тип нервової системи, типові та індивідуальні риси особистості, тип мислення.*

У статті аналізуються результати дослідження індивідуально-психологічних чинників, що впливають на психологічну ресурсність особистості студентів-психологів покоління Z. З урахуванням дистресів війни в Україні дослідження психологічної ресурсності як здатності людини перетворювати деструктивний досвід у паттерни адаптивної поведінки, спираючись на традиційні та індивідуальні можливості й цінності, стає дуже актуальним. Тому головною метою дослідження є з'ясування впливу диференціальних характеристик особистості (типу нервової системи, акцентуації особистості, типу мислення, індивідуальних особистісних рис) на її ресурсність у ювеналів. Представлені результати експлораторного факторного аналізу досліджених чинників психологічної ресурсності особистості. Емпіричне узагальнення сукупності задіяних у дослідженні змінних здійснювалося з використанням методу аналізу головних компонент та мінімізацією кількості змінних за рахунок максимізації дисперсії навантажень у факторах, визначення кількості яких відбувалося із застосуванням критерію Кайзера. Виявлено п'ять факторів впливу диференціальних характеристик особистості на її ресурсність, яка охоплює 52% дисперсії, що характеризують позитивний зв'язок психологічної ресурсності із соціальною спрямованістю особистості, її самодостатністю та свідомим володінням своїми ресурсами, а негативний – із синкретичним типом мислення і низьким рівнем свідомої регуляції емоційності. Проведено порівняльний аналіз груп студентів з різним рівнем загального показника психологічної ресурсності та з'ясовано предикати, які мають як позитивний, так і негативний вплив на нього. Підвищенню психологічної ресурсності студентів сприяє високий рівень сензитивності особистості, слабкий тип нервової системи, рівень розвитку словесно-логічного та креативних типів мислення і тенденція до гістимного типу акцентуації темпераменту. Останнє може сприяти завішеній самооцінці своїх ресурсних можливостей студентами-психологами, що актуалізує психологічний супровід під час первинної професіоналізації майбутніх психологів, розвиток адекватної самооцінки та навичок саморегуляції.

INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL FEATURES AND PSYCHOLOGICAL POTENTIAL OF PSYCHOLOGY STUDENTS WITH A DIFFERENT ACCENTUATION TYPE OF PERSONALITY TRAITS

Medianova O. V.

*Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor at the Department of Social Psychology
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvoryanskaya str., 2, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8681-4835
Al.meduanova@gmail.com*

Key words: *psychological resource of personality, accentuation of character and temperament, type of nervous system, typical and individual personality traits, type of thinking.*

The article analyses study findings of individual psychological factors affecting the psychological capacity of Gen Z psychology students. Taking into account war distresses in Ukraine, it is relevant to examine psychological capacity as a human ability to convert destructive experience into adaptive behavior patterns by relying on traditional and individual opportunities and values. Thus, the primary research goal is to clarify the influence of differential characteristics of personality (a type of nervous system, accentuation of personality traits, thinking type, and individual personal traits) on the capacity of the youth. It is presented the findings of exploratory factor analysis of studied factors of individual psychological capacity. Empirical generalization of variables involved in the study was carried out using principal component analysis and minimizing the number of variables by maximizing the variance of loadings in factors, the number of which was determined using Kaiser's criterion. It has been identified five factors of influence of differential personal characteristics on one's potential, which covers 52% of the variance; they characterize the positive correlation between psychological capacity and the social orientation of the individual, their self-sufficiency and conscious ownership of own resources; and negative – between a syncretic type of thinking and a low level of conscious regulation of emotionality. A comparative analysis of student groups with different levels of the general indicator of psychological potential was conducted, and predicates that have both a positive and a negative impact on it were clarified. A high level of personal sensitivity, a weak type of nervous system, the development level of verbal-logical and creative types of thinking and a tendency towards a hyperthymic type of temperament accentuation contribute to the increase in the psychological capacity of students. The latter can contribute to an inflated self-assessment of their resource capabilities by psychology students, which actualizes psychological support during the primary professionalization of psychology students, the development of adequate self-esteem, and self-regulation skills.

Постановка проблеми. Знаходження України у стані війни другий рік неминуче призводить до виснаження психологічних ресурсів адаптації населення за рахунок не тільки гострого стресу (індивідуальний рівень травмування – криза життєвих втрат), а й стресу-виснаження (колективний рівень травмування). О.С. Чабан та О.О. Хаустова [9] формулюють такі особливості колективної травматизації населення України внаслідок дистресу війни: 1) значна соціальна фрустрація; 2) «необмеженість у просторі (охоплює все населення незалежно від безпосередньої причетності

до травматичних подій через механізм віртуалізації)» [9, с. 4]; 3) неможливість швидкого реагування (розтягнутість у часі реагування, його обтяження травматичним військовим історичним досвідом); 4) глибоке та колективне відчуття несправедливості; 5) тривалість травматизації, яка породжує неможливість своєчасного опрацювання травматичного досвіду. Індивідуальний та колективний травматичний досвід взаємно посилюються і вже сьогодні вчені виокремлюють наслідки цього деструктивного процесу: «високий рівень соціальної фрустрації з проявами гру-

поцентризму та схильності до ідеалізації власної соціальної групи; зростання кількості психологічних проблем; порушення психосоматичного здоров'я» [9, с. 3].

Дуже чутливим до темпоральних чинників дистресу війни є юнацтво [12, с. 504], бо особистість у цей період знаходиться у стані формування (особистісного та професійного). Цей стан з позицій постнекласичного підходу характеризується високим рівнем хаотизації та залежності від наявності достатнього рівня ресурсності нового (перспективного) рівня самоорганізації особистості. Крім того, народжена станом війни ситуація невизначеності перспектив особистісної та професійної самореалізації молоді в сучасному українському соціумі призводить у юнацтва до втрати перспективи, мотивації та образу можливого щастя. Ситуація перспективної невизначеності сприймається юнацтвом як глобальна загроза [7]. За дослідженням О. Штепи, толерантність до невизначеності має найбільший вплив на рівень ресурсної насиченості особистості [10, с. 241].

Тому дослідження чинників та механізмів, що впливають на рівень психологічної ресурсності молодого покоління, особливо майбутніх спеціалістів соціономічних професій, як адаптивного потенціалу виходу всього українського суспільства зі стану травматизації війною є дуже актуальним.

К. Леонгардом у 1968 році ввів поняття «акцентуація», яке «означає надмірну вираженість окремих рис характеру та їх поєднань, що представляє крайні варіанти норми, що межують із психопатіями» [5, с. 27]. Дослідженням акцентуацій займалися такі відомі психологи, як П. Ганнушкін, Е. Фромм, Е. Шелдон, А. Шострем, А. Лічко, О. Леонтєв, О. Лурія, І. Кон, Л. Кольберг та інші.

Проблематика акцентуацій характеру та їх вплив на індивідуально-психологічні особливості особистості підлітків та юнаків у вітчизняній психології і психіатрії вивчена досить фундаментально. Ця тема висвітлюється у працях українських науковців С.Д. Максименко, О.П. Саннікової, О.З. Запухляк, І.М. Бушай, О.В. Безпалько, А.Й. Капської, Н.В. Заверіко, О.А. Мурашкевич та інших авторів.

Останнім часом найбільш актуальними дослідженнями з проблеми акцентуації характеру є визначення впливу типів акцентуації на дезадаптивність/зниження ресурсності особистості (М. Казанжи, Н.О. Бочаріна, Н.К. Михайленко, К. Мелен, В.М. Філоненко та ін.) та професійну самореалізацію спеціалістів у різних галузях (Е.І. Михлюк, Н.Я. Синявська, С.М. Бужинська, К.Ю. Кривошей, Л.В. Джаббарова, І.І. Приходько, В.С. Киричук, О. Мирошниченко, О. Гуцуляк та ін.).

О. Штепа узагальнила психологічні підходи до визначення і трактування концепту «психологічна ресурсність особистості» та визначила його «як диспозиції інтенційності, що актуалізуються в ситуаціях морального самовизначення як можливість і спосіб надання життю сенсовості та зумовлюють транспонування результату проживання людиною складних життєвих ситуацій в її унікальний життєвий досвід» [11, с. 384]. Тобто психологічна ресурсність – це здатність особистості усвідомити власні ресурси, зріло використовувати їх, ураховуючи свій рівень ресурсності та ступень складності життєвої задачі, та вміння розвивати нові ресурси і інтегрувати їх у цілісну структуру особистості.

Досліджуючи ресурсну насиченість особистості як рефлексивно зумовлену здатність особи до самоперетворення, О. Штепа визначила, що в її структурі присутня психологічна ресурсність (третій за значущістю компонент структури ресурсної насиченості), яка має найбільший зв'язок ще з одним компонентом – силою характеру. Сила характеру розглядається автором з позиції підходу М. Селігмана та К. Петерсона як особистісні риси, що сприяють творчій самореалізації людини, тобто здатності вирішувати проблеми та позбавлятися від порушень, що обмежують адаптивність особистості [11].

З огляду на вищевказане можливо спрогнозувати, що негармонійний характер, тобто його акцентуація, також буде впливати на психологічну ресурсність.

У дослідженні М. Камзанжи [4] розглядаються зв'язки між показниками психологічної ресурсності та фасилітативного потенціалу особистості (що визначається як стиль управління, комунікації, взаємодії, «як методологія для здійснення розвитку та важливих для спільноти змін» [6, с. 28]). Автором досліджуються зміни цих особистісних характеристик студентів під час пандемії COVID-19. Показники психологічної ресурсності змінюються по-різному: незмінними залишаються показники, що характеризують вічні цінності («Любов», «Доброта до людей», «Допомога іншим», «Прагнення до мудрості»), статистично значимо зростають показники («Відповідальність» та «Робота над собою»), інші показники статистично значимо зменшуються, найбільш – «Уміння оновлювати власні психологічні ресурси» і «Самореалізація у професії». А з боку фасилітативного потенціалу особистості статистично значимо знизилась емоційні, вольові та поведінкові компоненти. Автор робить висновок про зв'язок досліджених характеристик особистості та їх вразливість у разі значної зміни соціальних умов життя та зростання загрози здоров'ю та життю людини.

Ситуація військового стану ще більш травматична для населення України, перераховані чинники, що пригнічували психологічну ресурсність особистості під час пандемії, а зараз поширюються за рахунок ще й дистресорів війни [9]. Тому пошук нових форм відтворення психологічної ресурсності, дослідження чинників її зростання та пригнічення дуже актуально для сьогодення [3].

Мета статті – розкрити особливості впливу акцентуації характеру та індивідуально-психологічних особливостей особистості на психологічну ресурсність.

Результати дослідження. Низка авторів звертає нашу увагу на деструктивний вплив на ранню професіоналізацію психологів порушень особистості, що діагностують у них, акцентуацій характеру [2, с. 28], психофізіологічних і психологічних особливостей особистості (властивостей нервової системи і темпераменту) [6], рівноваги рис особистості [3; 7].

У 2022 р. було проведено дослідження впливу акцентуацій характеру, темпераментологічних та індивідуально-психологічних характеристик особистості на психологічну ресурсність студентів-психологів під час первинної професіоналізації. У дослідженні взяло участь 75 здобувачів вищої освіти спеціальності «Психологія», які навчаються на другому курсі ОНУ ім. І.І. Мечнікова. Студентам було запропоновано заповнити опитувальник на визначення психологічної ресурсності особистості (О.С. Штепа, тест-опитувальник Г. Айзенка – Eysenck Personality Inventory (EPI), опитувальник К. Леонгарда–Г. Шмішека, методика «Тип мислення» Г.В. Резапкіної та ІТО Л.М. Собчак).

За кількісним аналізом результатів дослідження з'ясовано, що середній вік досліджених $M=18,43 \pm 1,00$ років; 83,3% вибірки – дівчата, 16,7% – хлопці. Статистично значимі відмінності між статтями характеризується більш високими у дівчат рівнями інтровертності ($t=-2,799$ $p<0,01$) та нейротизму ($t=-2,798$ $p<0,01$), тобто у дівчат частіше, ніж у хлопців, присутні меланхолічний темперамент, а також тривожна та емоційна акцентуації темпераменту (відповідно $t=-3,392$ $p<0,01$ та $t=-2,203$ $p<0,05$). Дівчата мають більший рівень розвитку предметно-дієвого рівня мислення, ніж хлопці ($t=-2,221$ $p<0,05$), але менш упевнені у своїй можливості реалізації в професійній сфері ($t=2,508$ $p<0,05$).

Кількісний аналіз результатів показав, що у вибірці домінують студенти із середнім типом нервової системи (врівноваженим за показниками «сила-слабкість» та інертним) – 80% вибірки, студенти із сильним типом нервової системи – 11% та слабким типом – 9% вибірки.

У дослідженій вибірці лише 26,7% студентів не мають акцентуацій, 29,3% студентів мають одну акцентуацію, 22,7% – дві акцентуації, 10,7% – три акцентуації, 5,3% – 4 акцентуації, також 5,3% студентів мають п'ять та шість акцентуацій особистості. Це дуже високий рівень акцентуацій – на 23% вище, ніж у такій же вибірці студентів-психологів [1, с. 43]. Найбільший рівень у вибірці мають циклотимний та екзальтований тип акцентуації в темпераменті – 25% студентів; гіпертимний та демонстративний типи мають по 19% студентів (Табл. 1). Такий розподіл типовий для студентів-психологів на початку професіоналізації в останні роки [10, с. 43], від інших студентів їх відрізняє високий рівень екзальтованого і демонстративного типів [8, с. 227].

Таблиця 1

Результати розподілу піддослідних у залежності від типів акцентуацій (за кількістю)

Тип акцентуації характеру чи темпераменту	Досліджені, що мають акцентуації	
	люди	%
Демонстративний (Дм)	14	19%
Педантичний (П)	4	5%
Застряглий (За)	8	11%
Збудливий (Зб)	3	4%
Гіпертимний (Г)	14	19%
Дистимний (Д)	5	7%
Тривожний (Т)	9	12%
Циклотимний (Ц)	19	25%
Екзальтований (Ек)	19	25%
Емоційний (Ем)	13	17%

Наявність демонстративного типу акцентуації характеру статистично значно підвищує показники психологічної ресурсності завдяки впевненості в собі, знанню власних ресурсів та вмінням їх оновлювати та використовувати. Всі інші типи акцентуації знижують ресурсність особистості, особливо дистимний тип (Таб. 2).

Факторний аналіз емпіричних даних (метод головних компонент, метод обертання: квартімакс із нормалізацією Кайзер, зійшлося за 6 ітерацій) дозволив виділити п'ять факторів, які описують 52,15% розподілу дисперсії:

1) фактор «Загальний рівень психологічної ресурсності особистості» (921) охоплює 21,46% дисперсії – описує вплив майже всіх показників ресурсності (крім ресурсів особистісного зростання «Прагнення мудрості» та «Праця над собою») на загальний рівень ресурсності. Найбільший вплив мають ресурси «Доброта до людей» (721), «Творчість» (711) та «Віра в доброту» (690). На структурних рівнях особи-

Статистично значущі відмінності показників психологічної ресурсності груп студентів, що мають акцентуації (група 1) та не мають акцентуацію (група 2) особистості (t критерія Стьюдента)

Показники психологічної ресурсності	Типи акцентуацій характеру та темпераменту				
	Дм	П	Зб	Д	Т
Упевненість у собі	2,9845*	-2,997*			
Успіх		-2,636*			
Прагнення до мудрості			-12,757		
Самореалізація в професії		-3,613			
Відповідальність (В)				-3,450	
Знання власних ресурсів (ЗВР)	3,482				
Уміння оновлювати власні ресурси	3,337*				-3,173*
Уміння використовувати власні ресурси (УВВР)	3,547			-3,970	-3,755
Загальний рівень психологічної ресурсності (ЗРПР)				-3,304	

Примітка: показники без * – рівень статистичної значимості $p < 0,001$; показники з * – рівень статистичної значимості $p < 0,01$

стості (за К.К. Платоновим) за даним фактором: а) підрівень особливостей ЦНС сприяє зростанню ресурсності (рівень спрямованості) завдяки підвищенню екстрвертності (382) та лабільності особистості (409); б) характерологічний рівень сприяє зростанню рівня ресурсності в разі підвищення гипертимної акцентуації (391) та зниження дистимної акцентуації (-329);

2) фактор «Акцентуації особистості» охоплює 11,35% дисперсії – характеризує вплив акцентуацій характеру та темпераменту особистості на її ресурсність. Найбільший вплив мають показники емоційної неврівноваженості особистості – «Циклотимний тип акцентуації темпераменту» (734), «Нейротизм» (724), «Тривожність особистості» (701); другий рівень мають показники «Педантичний тип акцентуації характеру» (646), «Тривожний тип акцентуації темпераменту» (614), «Збудливий тип акцентуації характеру» (596), «Дистимний тип акцентуації темпераменту» (558) та «Екзальтований тип акцентуації темпераменту» (518); на третьому рівні впливу показники «Емоційний тип акцентуації темпераменту» (455) та «Застряглий тип акцентуації характеру» (379). Всі ці показники мають деструктивний вплив на вміння особистості використовувати свої ресурси (-329), її сподівання реалізуватися в професії (-320) та вміння оновлювати свої ресурси (-302);

3) фактор «Спонтанності-Ригідності» 8,64% дисперсії – характеризує вплив рухомості нервових процесів, когнітивних характеристик та акцентуацій особистості на впевнене і свідоме володіння своєю ресурсністю. Цей фактор поєднує вплив двох типів рис особистості – когнітив-

них стилів та акцентуацій особистості. Рівень когнітивних стилів об'єднує дві протилежності: домінування збудливих властивостей нервових процесів «Спонтанність» (687) – «Сензитивність» (-499), «Агресивність» (563) та високий рівень розвитку «Креативного типу мислення» (306), що типове для правополушарного цілісного, евристичного когнітивного стилю (за Н.М. Собчак), та у протилежність домінування гальмівних процесів «Ригідність» (587), «Агресивність» і високого рівня розвитку «Словесно-логічного типу мислення» (458), характерні для лівополушарного, синтетичного, раціонального, формально-логічного когнітивного стилю (за Н.М. Собчак). На рівні акцентуацій особистості ми бачимо високі показники акцентуації «Застряглий тип акцентуації характеру» (521), «Збудливий тип акцентуації характеру» (343) та «Гіпертимний тип акцентуації темпераменту» (339). Всі ці показники сприяють зростанню ресурсності за показниками «Упевненість у собі» (582), «Знання власних ресурсів» (408), «Вміння оновлювати власні ресурси» (427), тобто ресурсу самодостатності та здатності до саморозвитку;

4) фактор «Екстравертність» 6,26% дисперсії характеризує позитивний вплив високої екстравертності (784) (за інтровертності -755), демонстративного типу акцентуації характеру (612) та стійкої гипертимності (551) (за дистимності -446) на вміння використовувати свої ресурси (257) для допомоги другим людям (273). Також на ці показники ресурсності позитивно впливає рівень розвитку «Словесно-логічного типу мислення» (307) та деструктивно впливає «Креативність мислення» (-390). Складники «Тип нервової системи»

(-374), показники Опитувальника ЕРІ «Інтроверсія-екстраверсія» (529) та «Нейротизм» (-304) характеризують сильний тип нервової системи та сангвіністичний темперамент.

5) фактор «Синкретичний тип мислення» 4,44% дисперсії показує зв'язок пасивного синкретичного мислення – низькі рівні розвитку «Абстрактно-символьного типу мислення» (-738) і «Предметно-дієвого типу мислення» (-379) та високий рівень «Наглядно-очного типу мислення» (683) з потребою розвитку самостійності («Прагнення мудрості» (537) і «Робота над собою» (496)) та високим рівнем значущості ресурсу «Любов» (323).

За показником «Загальний рівень психологічної ресурсності» (далі –ЗРПР) піддослідні поділились на групу з низьким рівнем ресурсності – 12% вибірки (ЗРПР=57÷69 балів); середнім рівнем – 55% (ЗРПР=70÷92 бали) та високим рівнем ресурсності – 33% (ЗРПР=93÷106 балів). Сумнівних даних по ЗРПР не виявлено (ЗРПР≤56 чи ЗРПР ≥107 балів).

За результатами дисперсного аналізу груп з різним рівнем ЗРПР з'ясована статистично значима різниця по показниках:

1) «Інтроверсія-Екстраверсія» тест-опитувальника Г. Айзенка – Eysenck Personality Inventory (ЕРІ) – $F=5,127$ ($p<0,01$) та рівня домінування «Інтровертності» за ІТО Л.М. Собчак – $F=3,915$ ($p<0,05$);

2) Педантичний тип акцентуації характеру – $F=3,398$ ($p<0,05$);

3) Гіпертимний тип акцентуації темпераменту – $F=4,843$ ($p<0,05$);

4) Дистимний тип акцентуації темпераменту – $F=5,427$ ($p<0,001$);

5) Рівень розвитку словесно-логічного мислення – $F=5,660$ ($p<0,001$).

За результатами регресивного аналізу побудовано модель ЗРПР методом прямого шагу з використанням інформаційного критерію, яка охоплює 71,4% даних (рис. 1 та табл. 3). Виділено дев'ять предикатив, які мають як позитивний, так і негативний вплив на ЗРПР.

Зниження загального рівня психологічної ресурсності піддослідних зумовлюють показники: дистимного та педантичного типів акцентуації, сильний тип нервової системи, рівень розвитку абстрактно-символьного типу мислення, жіноча стать та вік студентів. Підвищення загального рівня психологічної ресурсності піддослідних зумовлюють показники: гіпертимного типу акцентуації темпераменту, сензитивність та слабкий тип нервової системи, рівень розвитку словесно-логічного та креативного мислення. Таким чином, показник ЗРПР у проаналізованій вибірці декілька завищений, що зумовлено соціальною установкою сьогодення на позитивність самооцінки та низькою критичністю до цих установок, зумовленою високими рівнями сензитивності (конформності та залежності), демонстративності та екзальтованості, а також низьким рівнем розвитку вищих мисленевих операцій.

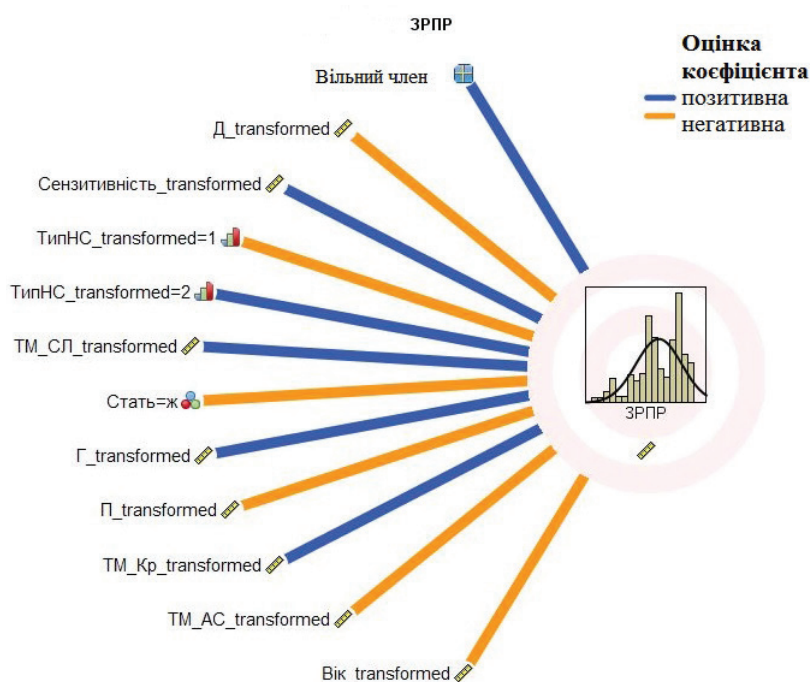

Рис. 1. Предикація загального рівня психологічної ресурсності (ЗРПР)

Результати регресивного аналізу загального рівня психологічної ресурсності (ЗРПР)

№	Предикати		B	t	Значимість
	Зміст	Позначення			
1	Дистимний тип акцентуації темпераменту	Д_transformed	0,156	-1,045	.000
2	Сензитивність	Сензитивність_transformed	0,127	2,127	.000
3	Тип нервової системи сильної	Тип_НС_transformed=1	0,117	-10,429	.000
	Тип нервової системи слабкої	Тип_НС_transformed=2		6,672	.000
4	Стать жіноча	Стать=ж	0,097	-9,493	.000
5	Рівень розвитку словесно-логічного типу мислення	TM_СЛ_transformed	0,097	2,409	.000
6	Гістимний тип акцентуації темпераменту	Г_transformed	0,064	0,67	.000
7	Педантичний тип акцентуації характеру	П_transformed	0,057	-0,655	.000
8	Рівень розвитку креативного типу мислення	TM_Kp_transformed	0,054	1,847	.000
9	Рівень розвитку абстрактно-символьного типу мислення	TM_AC_transformed	0,053	-1,106	.000

Висновки. За результатами проведеного теоретико-методологічного аналізу та узагальнення результатів емпіричного дослідження можна сформулювати висновок, що психологічна ресурсність, яка розглядається як здатність особи до самоперетворення, у студентів-психологів покоління Z (17–19 років) знаходиться на середньому та високому рівнях. Ним також притаманний високий рівень акцентуацій та домінування середнього типу нервової системи, що має знижений рівень адаптивності до змін навантаження.

На рівень ресурсності особистості мають статистично значимий негативний вплив дистимний та тривожний типи акцентуації завдяки несформованому вмінню використовувати свої ресурси. Демонстративний тип сприяє зростанню ресурсності завдяки впевненості в собі.

Розроблена п'ятифакторна модель зв'язку ресурсності особистості з її індивідуально-психологічними показниками (фізіологічними, характерологічними, когнітивними, особистісними) виявляє позитивний зв'язок психологічної ресурсності з соціальною спрямованістю особистості, її самодостатністю та свідомим володінням своїми ресурсами, а негативний – із синкретичний типом мислення та низьким рівнем свідомої регуляції емоційності.

Групи з різним рівнем загальної ресурсності особистості найбільш розрізняються наявністю дистимної акцентуації темпераменту, рівнем розвитку словесно-логічного мислення та балансом інтровертності-екстровертності особистості.

Загалом високий рівень акцентуацій (екзальтованої, демонстративної, гіпертимної), низький рівень розвитку мислення та соціозалежність призводять до необ'єктивності оцінки (завищення) студентами-психологами своїх психологічних ресурсів, що може принести ускладнення в процес їх професіоналізації [2, с. 28] та особистісної адаптації, особливо в сьогоденні військового стану. Це актуалізує психологічний супровід процесу навчання та професійного зростання майбутніх психологів із ціллю підвищення рівня їхнього психологічного здоров'я. Як резерв ресурсності особистості студентів-психологів під час первинної професіоналізації можна рекомендувати розвиток вербального, креативного та емоційного інтелекту, подолання пубертатних проблем розвитку характеру та розвитку самопізнання своєї індивідуальності (на психофізіологічному та особистісному рівнях) і свідомого самовдосконалення навичок саморегуляції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бужинська С.М., Кривошей К.Ю., Джаббарова Л.В. Особливості взаємозв'язку акцентуацій характеру із захисними механізмами психіки у процесі професіоналізації студентів-психологів. *Габітус*. 2022. Випуск 33. С. 41–45.

2. Психологічні механізми дезадаптації осіб з акцентуацією характеру та розладами особистості / Т.В. Вашека та ін. *Психіатрія, психотерапія та клінічна психологія*. 2022. Том 13. № 1. С. 18–28.
3. Єхалов В., Кравець О., Горбунцов В. Психологічна ресурсність лікарів-інтернів у воєнний час. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2022. Vol. 1, № 5. Р. 48–54.
4. Казанжи М. Психологічна ресурсність студентської молоді в умовах карантинних обмежень. *Psychology – Medicine – Education*. 2021. Issue 1. С. 27–34.
5. Леонгард К. Акцентуовані особистості. Київ : Вища школа. Головне видавництво, 1989. 375 с.
6. Періг І. Психічне здоров'я студентів як фактор адаптації до навчання у ВНЗ. *Освіта регіону*. 2011. № 3. С. 299–302.
7. Свідерська О.І., Демид В.М. Психологічні чинники особистісної ресурсності студентської молоді під час дистанційного навчання. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. № 3 (61). С. 92–98.
8. Синявська Н.Я. Визначення типу особистості студентів-медиків як адаптивного потенціалу для формування майбутнього лікаря. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v10/i34/23.pdf> (дата звернення: 03.07.2023).
9. Чабан О.С., Хаустова О.О. Медико-психологічні наслідки дистресу війни в Україні: що ми очікуємо та що потрібно враховувати при наданні медичної допомоги? *Українськи медичний часопис*. 2022. № 4 (150). VII/VIII. С. 1–10. URL: <https://www.umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/2022/08/5141.pdf?upload=> (дата звернення: 03.07.2023).
10. Штепа О. Ресурсна насиченість особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2020. Випуск 47. С. 232–252. URL: https://www.researchgate.net/publication/340094107_Resource%27s_Richness_of_Personality (дата звернення: 03.07.2023).
11. Штепа О.С. Опитувальник психологічної ресурсності особистості: результати розробки й апробації авторської методики. *Проблеми сучасної психології.: збірник наукових праць КІПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Київ, 2018. Випуск 39. С. 380–399.
12. Children and war / L. Rochelle et al. *International Review of the Red Cross*. 2019. 101 (911). Р. 481–506.

REFERENCES

1. Buzhynska S. M., Kryvoshei K. Yu., Dzhabbarova L. V. (2022) Osoblyvosti vzaïmozv'язku aktsentuatsii kharakteruiz zakhysnymy mekhanizmayu psykhyky u protsesi profesionalizatsii studentiv-psykholohiv [Peculiarities of the relationship between character accentuations and protective mechanisms of the psyche in the process of professionalization of psychology students]. *Habitus*, no. 33, pp. 41-45.
2. Vasheka T. V., Tukaiev S. V., Palamar B. Y., Yakovytskaia L. S., Myshyiev V. D. (2022) Psykholohichni mekhanizmy dezadaptatsii osib z aktsentuatsiieiu kharakteru ta rozladamy osobystosti [Psychological mechanisms of maladjustment of persons with character accentuation and personality disorders]. *Psykhatriia, psykhoterapiia ta klinichna psykholohiia*, vol. 13, no. 1, pp. 18-28.
3. Yekhalov Vasyl, Kravets Olha, Horbuntsov Viacheslav (2022) Psykholohichna resursnist likariv-interniv u voïennyi chas [Psychological resourcefulness of intern doctors in wartime]. *International Science Journal of Education & Linguistics*, vol. 1, no. 5, pp. 48-54.
4. Kazanzhy M. (2021) Psykholohichna resursnist studentskoi molodi v umovakh karantynnykh obmezhen [Psychological resourcefulness of student youth in conditions of quarantine restrictions]. *Psychology - Medicine – Education*, no. 1, pp. 27-34.
5. Leonhard K. (1989) Aktsentuiovani osobystosti [Accentuated personalities]. Kyiv: Vysha shkola. Holovne vydavnytstvo.
6. Perih I. (2011) Psykhichne zdorovia studentiv yak faktor adaptatsii do navchannia u VNZ [Mental health of students as a factor of adaptation to study at a university]. *Osvita rehionu*, no. 3, pp. 299-302.
7. Sviderska O. I., Demyd V. M. (2021) Psykholohichni chynnyky osobystisnoi resursnosti studentskoi molodi pid chas dystantsiinoho navchannia [Psychological factors of personal resourcefulness of student youth during distance learning]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, no. 3 (61), pp. 92-98.
8. Syniavska N. Ya. Vyznachennia typu osobystosti studentiv-medykiv yak adaptynoho potentsialu dlia formuvannia maibutnoho likaria [Determination of the personality type of medical students as an adaptive potential for the formation of the future doctor]. Retrieved from: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v10/i34/23.pdf>
9. Chaban O. S., Khaustova O. O. (2022) Medyko-psykholohichni naslidky dystresu viiny v Ukraini: shcho my ochikuiemo ta shcho potribno vrakhovuvaty pry nadanni medychnoi dopomohy? [Medical and psychological consequences of war distress in Ukraine: what do we expect and what should be taken into account when providing medical aid?] *Ukrainsky medychnyi chasopys*, No. 4

- (150)–VII/VIII, pp. 1-10. Retrieved from: <https://www.umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/2022/08/5141.pdf?upload=>
10. Shtepa O. (2020) Resursna nasychenist osobystosti [Resource saturation of the individual]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, no. 47, pp. 232-252. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/340094107_Resource%27s_Richness_of_Personality
  11. Shtepa O. S. (2018) Opytuvalnyk psykholohichnoi resursnosti osobystosti: rezultaty rozrobky y aprobatsii avtorskoi metodyky [Questionnaire of the psychological resourcefulness of the individual: results of development and approval of the author's methodology]. *Zbirnyk naukovykh prats KPNU imeni Ivana Ohiiienka, Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Problemy suchasnoi psykholohii*, no. 39, pp. 380–399.
  12. Rochelle L. Frounfelder, Nargis Islam, Joseph Falcone, Jordan Farrar, Chekufa Ra, Cara M. Antonaccio, Ngozi Enelamah, Theresa S. (2019) Betancourt. Children and war. *International Review of the Red Cross*. 101 (911), pp. 481–506.